

Wstęp

Plan realizacji materiału historii w I klasie liceum i technikum należy do pakietu edukacyjnego „Poznać przeszłość, zrozumieć dziś” Wydawnictwa STENTOR, zawierającego m.in. podręcznik autorstwa Pawła Żmudzkiego, program i zeszyt ćwiczeń Grzegorza Szczepańskiego oraz scenariusze lekcji Anny Wołodźko.

Niniejszy plan obejmuje zagadnienia dotyczące dwóch epok: starożytności i średniowiecza. Tematy zajęć odpowiadają tytułom rozdziałów w podręczniku; jeżeli nauczyciel przeznacza na omówienie danego rozdziału więcej niż jedną lekcję, ma pełną swobodę w sformułowaniu tematów (zgodnie z przyjętą przez siebie zasadą realizacji wybranej części materiału). Pozwala to prowadzącemu z jednej strony zachować samodzielność w doborze treści, zwłaszcza że nie wszystkie klasy mogą pracować w tym samym tempie. Z drugiej zaś strony ustalenie liczby godzin przeznaczonych na omówienie każdego rozdziału porządkuje pracę nauczyciela i pomaga mu uniknąć niebezpieczeństwa, że nie zdąży omówić materiału. Niewątpliwą zaletą podręcznika jest to, że w jednym tomie zawiera tematy dotyczące zarówno zakresu podstawowego, jak i zakresu rozszerzonego. Taki układ książki umożliwia rozbudowanie niektórych zagadnień zgodnie z potrzebami i zainteresowaniami uczniów. Proponowany plan wynikowy może być stosowany w różnych typach szkół ponadgimnazjalnych, a nauczyciel realizujący tylko zakres podstawowy zawsze może sięgnąć do wybranych tematów dodatkowych. Gwiazdką oznaczono rozdziały i godziny lekcyjne przeznaczone do omówienia na poziomie rozszerzonym.

Większość proponowanych materiałów edukacyjnych znajduje się w podręczniku Pawła Żmudzkiego, pozostałe opatrzone odpowiednimi przypisami bibliograficznymi. W sytuacji, kiedy wymienione w planie ilustracje, mapy lub źródła znajdują się w innej części podręcznika niż rozdział, z którym ściśle związany jest temat lekcji, w nawiasie podano numery stron. Autorzy pakietu edukacyjnego „Poznać przeszłość, zrozumieć dziś” uznali, że jedną z najważniejszych umiejętności, jaką powinni posiadać uczniowie – szczególnie w kontekście nowej matury – jest analiza i interpretacja tekstów źródłowych oraz map. Dlatego przy każdej lekcji zaproponowano pracę z tymi materiałami.

Plan wynikowy uwzględnia także ścieżki edukacyjne, oznaczone odpowiednimi skrótami. Jest to bardzo wygodne dla nauczyciela, który planuje prowadzenie zajęć o charakterze interdyscyplinarnym.

Plan jest rozpisany na 2 godziny lekcyjne tygodniowo dla zakresu podstawowego, co daje około 70 godzin w ciągu roku szkolnego, i 3 godziny tygodniowo dla zakresu rozszerzonego, czyli około 105 godzin rocznie. Na zajęcia powtórzeniowe i sprawdziany odliczono 10 godzin. Obecnie nauczyciel musi w ciągu trzyletniego cyklu nauczania omówić całość materiału, autorka proponuje w związku z tym zacząć omawianie zagadnień dotyczących renesansu już w klasie pierwszej, dlatego część godzin w poniższym planie nie została rozdysponowana. Podział godzin przeznaczonych do realizacji w klasie pierwszej zawiera tabela:

	starożytność i średniowiecze	renesans	powtórzenia i sprawdziany	ogółem
zakres podstawowy	ok. 45 godzin	ok. 15 godzin	ok. 10 godzin	ok. 70 godzin
zakres rozszerzony	ok. 78 godzin	ok. 17 godzin	ok. 10 godzin	ok. 105 godzin

Plan realizacji materiału historii w I klasie liceum i technikum (plan wynikowy dwustopniowy)

Kształcenie w zakresie podstawowym – 2 godz. tygodniowo (ok. 70 godz.)

Kształcenie w zakresie rozszerzonym – 3 godz. tygodniowo (ok. 105 godz.)

W ostatniej rubryce zasugerowano wprowadzenie kontekstów i elementów ścieżek edukacyjnych:

POL – język polski, HS – historia sztuki, WOS – wiedza o społeczeństwie, F – edukacja filozoficzna, E – etyka, EUR – edukacja europejska,

EKO – edukacja ekologiczna, MED – edukacja czytelnicza i medialna, REG – edukacja regionalna.

Temat zajęć	Liczba godzin	Materiały edukacyjne	Wymagania		Ścieżki edukacyjne, konteksty
			Zakres podstawowy Uczeń:	Zakres rozszerzony Uczeń:	
STAROŻYTNOŚĆ					
1. Narodziny cywilizacji	2 + 1*	ilustracje: prace wykopaliskowe, proces ewolucji człowieka, neolityczne narzędzia kamienne, rzeźba olmeca, mur chiński tabela: „Udomowienie niektórych gatunków zwierząt przez człowieka” mapa: „Cywilizacje starożytne (III–II tysiąclecie p.n.e.)” tekst źródłowy: Marek Junianus Justinus, <i>Zarys dziejów powszechnych starożytności na podstawie Pompejusza Trogusa</i> (ks. II, rozdz. 1)	– wyjaśnia znaczenie terminów: cywilizacja, kultura, archeologia, antropologia, etnologia, historiografia – wymienia rodzaje źródeł historycznych i dokonuje ich uproszczonej klasyfikacji – wyjaśnia, od czego zależy wiarygodność źródeł – przedstawia etapy rozwoju ludzi pierwotnych – omawia znaczenie rewolucji neolitycznej oraz wynalezienia pisma – wyjaśnia, jaką rolę odgrywa czas w historii (czas linearny, rekonstrukcja obrazu przeszłości, przyczyny faktów historycznych)	– wyjaśnia, na czym polega krytyka zewnętrzna i wewnętrzna źródła historycznego – charakteryzuje wpływ warunków naturalnych na powstawanie trwałego osadnictwa i kształtowanie się państw starożytnych – wykorzystuje mapy do omawiania zagadnień historycznych	MED tradycyjne i nowoczesne źródła informacji (klasyfikacja źródeł historycznych) EKO wpływ środowiska naturalnego na kierunki i tempo rozwoju cywilizacji

2. Cywilizacje starożytnego Wschodu	3	mapy: „Świat starożytny w połowie II tysiąclecia p.n.e.”¹, „Cywilizacje starożytne” (s. 15), „Starożytny Kanaan” ilustracje: scena z grobowca faraona Horemheba, papiirus przedstawiający wyposażenie zmarłego, sarkofag Tutenchamona, świątynia Amona, ruiny grobowca Ramzesa II, fragment Świątyni Jerozolimskiej, posąg Buddy, rodzaje pisma, stela z Kodeksem Hammurabiego teksty źródłowe: Dekalog wg Księgi Powtórzonego Prawa (5,7–21), Druga Księga Samuela (11,1–12,24) tabela: „Wynalazki i odkrycia człowieka” kalendariusz (rozdziały 1–3)	– określa położenie geograficzne starożytnych państw: Egiptu, Mezopotamii, Izraela, Indii, Chin – wyjaśnia proces powstawania najstarszych cywilizacji wschodnich – charakteryzuje monarchię despotyczną – wyjaśnia znaczenie terminów: państwo teokratyczne, charyzma, pomazaniec, prorok, Mesjasz, politeizm, monoteizm, dualizm, antropomorfizacja, piktogramy, ideogramy, system irygacyjny – omawia typy starożytnych systemów religijnych	– charakteryzuje religię starożytnych Egipcjan, Babilończyków, Izraelitów, Persów oraz systemy religijne powstałe w Indiach i Chinach – porównuje systemy religijne państw starożytnego Wschodu – przedstawia etapy rozwoju pisma – rozróżnia rodzaje pisma – omawia najstarsze spisy praw – przedstawia osiągnięcia cywilizacyjne państw starożytnego Wschodu	POL Biblia i biblijne inspiracje w literaturze HS sztuka państw starożytnego Wschodu WOS geneza państwa, formy ustroju E tolerancja religijna
3. *Historia polityczna starożytnego Wschodu	2*	mapy: „Egipt w II i I tysiącleciu p.n.e.”, „Cywilizacje Mezopotamii w II i I tysiącleciu p.n.e.”, „Imperium perskie w VI w. p.n.e.” ilustracje: wojownicy hetyccy, asyryjscy i perscy kalendariusz (rozdziały 1–3) tekst źródłowy: <i>Traktat sukcesyjny Asarhaddona króla Asyrii</i>		– omawia rozwój starożytnego Egiptu, państw Mezopotamii i Persji – ocenia rolę wybitnych władców państw starożytnych; omawia ich politykę wobec podbijanych ludów – wyjaśnia znaczenie terminów: deifikacja, rydwan, satrapa – wskazuje na mapie państwa starożytnego Wschodu i najważniejsze miasta	WOS geneza państwa, formy ustroju

¹ *Atlas historyczny świata*, PPWK, Warszawa–Wrocław 1998.

4. Grecja starożytna – kolebka cywilizacji europejskiej	3 + 1*	tabela: „Chronologia dziejów starożytnych Grecji i jej mieszkańców” ilustracje: pałac w Knossos, tzw. grób Agamemnona, złota maska Agamemnona, naczynia ceramiczne, ruiny świątyń, Akropol ateński, rzeźby i płaskorzeźby, ruiny teatru mapy: „Grecja w II tysiącleciu p.n.e. i w okresie wieków ciemnych”, „Wielka kolonizacja grecka (VIII–VI w p.n.e.)”, mapa fizyczna Europy (ścienna) tekst źródłowy: Platon, <i>Obrona Sokratesa</i> (rozdz. 29–33) kalendarium (rozdziały 4–6)	– przedstawia chronologię dziejów starożytnej Grecji – określa położenie geograficzne Grecji, wymienia ludy greckie, wskazuje na mapie kolonie greckie – wymienia typy ustrojów starożytnej Grecji – charakteryzuje demokrację ateńską – omawia wierzenia Greków – omawia cechy kultury starożytnych Greków – rozróżnia porządki architektoniczne – wymienia najbardziej znane rzeźby i dzieła literatury greckiej – wymienia greckich filozofów, historyków, rzeźbiarzy, poetów i tragików – wyjaśnia znaczenie terminów: kolonizacja, polis, arystokracja, oligarchia, tyrania, demokracja, retoryka, kosmogonia, teogonia, filozofia, sympozja, hellenizm	– na podstawie mapy fizycznej omawia proces kształtowania się poleis greckich – wyjaśnia, w jaki sposób warunki naturalne wpłynęły na rozwój społeczno-gospodarczy Grecji – wyjaśnia znaczenie terminów: pismo linearne A, pismo linearne B, izonomia, erystyka – przedstawia rozwój cywilizacji greckiej od kultury minojskiej po epokę hellenistyczną – korzystając z mapy, porównuje zasięg kolonizacji greckiej i fenickiej – wyjaśnia wpływ stylu życia starożytnych Greków na rozwój kultury – omawia najważniejsze szkoły filozoficzne w starożytnej Grecji – porównuje cywilizację grecką z innymi cywilizacjami starożytnymi	POL Homer, <i>Iliada</i>; Sofokles, <i>Król Edyp</i>; mity greckie; wpływ kultury greckiej na literaturę WOS geneza demokracji HS kanon piękna w sztuce greckiej, wpływ kultury greckiej na sztukę późniejszych epok F dziedzictwo Sokratesa, Platona, Arystotelesa, Zenona z Kition E etycy greccy EUR dorobek cywilizacyjny starożytnej Grecji i jego wpływ na kulturę europejską
--	---------------	--	---	--	---

5. *Ateny i Sparta	2*	ilustracje: ostrakony, greccy wojownicy, perscy królowie i greccy przywódcy mapy: „Wojny Greków z Persami (500–479 r. p.n.e.)”, „Wojna peloponeska (431–404 r. p.n.e.)” tekst źródłowy: Tukidydes, <i>Wojna peloponeska</i> (ks. II, rozdz. 65)		– omawia genezę demokracji ateńskiej – charakteryzuje ustrój demokratyczny, wymienia organa władzy i omawia ich kompetencje – porównuje demokrację ateńską z demokracją współczesną – wskazuje wady i zalety ustroju ateńskiego – wyjaśnia znaczenie terminów: prawo Drakona, archonci, areopag, eklezja, strateg, ostracyzm, metojkowie, apella, geruzja, eforowie, heloci, periojkowie, krypteja, falanga, hoplita, spartańskie wychowanie, lakoniczna wypowiedź – charakteryzuje ustrój polis spartańskiej, wymienia organa władzy i omawia ich kompetencje – zna zasady funkcjonowania społeczeństwa Sparty – wskazuje na szczególną rolę armii spartańskiej – porównuje styl życia Spartan i Ateńczyków – omawia przyczyny, przebieg i skutki wojen Greków z Persami – wskazuje na mapie pochód wojsk perskich i miejsca bitew – omawia przyczyny rywalizacji między Atenami a Spartą i skutki wojny peloponeskiej – wykorzystując mapę, przedstawia układ sił w czasie wojny peloponeskiej – charakteryzuje rządy Peryklesa na podstawie analizy tekstu źródłowego	WOS geneza i zasady demokracji, kształtowanie się społeczeństwa obywatelskiego
--------------------	----	--	--	---	--

6. *Epoka hellenistyczna	2*	ilustracje: Filip II, Demostenes, Aleksander Wielki mapy: „Podboje Aleksandra Macedońskiego”, „Państwa hellenistyczne w 1. poł. III w. p.n.e.” kalendarium (rozdziały 4–6) tekst źródłowy: Kwintus Kurcjusz Rufus, <i>Historia Aleksandra Wielkiego</i> (ks. VIII, rozdz. 3–5) fragment filmu <i>Aleksander</i> (reż. Olivier Stone) przedstawiający bitwę pod Gaugamelą		– omawia wpływ wojny peloponeskiej na sytuację polityczną greckich państw – wyjaśnia, w jaki sposób Macedonia zdobyła hegemonię w Grecji – korzystając z mapy, omawia wyprawę Aleksandra Wielkiego na Wschód, wskazuje najważniejsze miejsca bitew – wymienia cele polityczne Aleksandra Wielkiego, ocenia jego politykę także wobec podbitych ziem – wyjaśnia, dlaczego nie udało się zachować jedności imperium po śmierci Aleksandra – wskazuje na mapie państwa hellenistyczne – porównuje kulturę helleńską i kulturę hellenistyczną – wyjaśnia znaczenie terminów: państwo uniwersalne, synkretyzm, diadochowie, epigoni – na podstawie zdobytych materiałów i tekstu źródłowego charakteryzuje Aleksandra Macedońskiego	EUR uniwersalizm, proces integracji europejskiej w perspektywie historycznej – podstawy polityczne i kulturowe MED wykorzystywanie tradycyjnych i nowoczesnych źródeł informacji
7. Rzym	3	ilustracje: sarkofag etruski, posąg wilczycy, łuk triumfalny, Koloseum, Hannibal, Katon, Sulla, Krassus, Cezar, Kleopatra mapy: „Półwysep Apeniński ok. 500 r. p.n.e.”, „Podboje Rzymu w Italii do połowy III w. p.n.e.” teksty źródłowe: Tytus Liwiusz, <i>Dzieje Rzymu od</i>	– określa położenie geograficzne Półwyspu Apenińskiego i Rzymu – przedstawia legendę związaną z założeniem miasta – omawia przemiany ustrojowe od monarchii do początków pryncypatu oraz kształtowanie się prawa rzymskiego – przedstawia etapy rozwoju Imperium Rzymskiego, podaje podstawowe informacje na temat armii rzymskiej	– przedstawia cele i konsekwencje polityki podbojów prowadzonej przez Rzym – omawia rolę polityczną i militarną wybitnych wodzów rzymskich – wskazuje przyczyny kryzysu republiki rzymskiej – na podstawie tekstu źródłowego wyjaśnia, na czym polegał konflikt Cezara z Pompejuszem – porównuje cezaryzm z republiką – wyjaśnia znaczenie terminów:	EUR Imperium Rzymskie jako próba zjednoczenia Europy WOS prawo rzymskie

		założenia miasta (ks. III, rozdz. 26, legenda o założeniu miasta); Gajusz Juliusz Cezar, <i>O wojnie domowej</i> (ks. I, rozdz. 7–11) kalendarium (rozdziały 7–9)	– wskazuje na mapie zasięg imperium w I w. p.n.e. – wyjaśnia znaczenie terminów: urbs, konsul, dyktator, senat, patrycjusze, plebejusze, trybun ludowy, legion, prowincje, romanizacja, triumwirat, cezaryzm	auspicje, komicja, triumf	
8. Cesarstwo rzymskie	4	ilustracje: pretorianie, August, Cyceon, Maksencjusz, Tyberiusz, Marek Aureliusz, Septymiusz Sewer, tetrarchowie, Konstantyn Wielki, malowidła z Pompei, plan Forum Romanum, ruiny świątyń, akwedukty, termy, drogi, mosty, wnętrze Panteonu, posąg westalki, katakumby teksty źródłowe: Gajus Swetoniusz Trankwillus, <i>Żywoty Cezarów</i> (fragmenty dotyczące Juliusza Cezara i Augusta), Ewangelia wg św. Łukasza (6,17–38a) kalendarium (rozdziały 7–9)	– omawia zasady pryncypatu – przedstawia proces ewolucji ustroju od pryncypatu do dominatu – wymienia dynastie panujące w cesarstwie rzymskim – wymienia najważniejszych twórców kultury rzymskiej, np. pisarzy, poetów, historyków, filozofów – podaje najważniejsze przyczyny kryzysu cesarstwa – wyjaśnia znaczenie terminów: pokój rzymski, dominat, tetrarchia, mecenat, apostoł, gmina chrześcijańska, biskup, arcybiskup, metropolia, diecezja, arianizm, herezja, doktryna – wskazuje powody prześladowania chrześcijan – wyjaśnia, w jaki sposób chrześcijaństwo stało się religią państwową	– porównuje pryncypat z ustrojem republikańskim – odróżnia architekturę, rzeźbę, płaskorzeźby pochodzące ze starożytnej Grecji od dzieł rzymskich – porównuje dorobek cywilizacyjny starożytnej Grecji z dorobkiem starożytnego Rzymu – wskazuje podobieństwa i różnice między chrześcijaństwem i judaizmem – porównuje Kościół chrześcijański z innymi instytucjami religijnymi w starożytności – omawia nauki Chrystusa zawarte we fragmencie Ewangelii wg św. Łukasza – na podstawie analizy tekstu źródłowego porównuje sposoby sprawowania władzy przez Cezara i Augusta – wyjaśnia znaczenie terminów: princeps, limes, sufragani – omawia proces powstawania i rozbudowy Kościoła chrześcijańskiego	EUR polityczne i kulturowe podstawy integracji europejskiej, rola chrześcijaństwa w tworzeniu tożsamości europejskiej POL literatura rzymska np. liryka Horacego HS sztuka starożytnego Rzymu F dziedzictwo Cyceona

9. *Podboje rzymskie	2*	ilustracje: Pyrrus, Scypion Afrykański, kolumna Trajana, wał Hadriana, żołnierze rzymscy i ich uzbrojenie, plan bitwy pod Kannami mapy: „Druga i trzecia wojna punicka”, „Podboje Rzymu od III w. p.n.e. do II w. n.e.” tabela: „Wybrane prowincje Imperium Rzymskiego” kalendarium (rozdziały 7–9) tekst źródłowy: Tytus Liwiusz, <i>Dzieje Rzymu od założenia miasta</i> (ks. XXII, rozdz. 59) fragment filmu <i>Gladiator</i> (reż. Ridley Scott) przedstawiający bitwę z Germanami		– zbiera i prezentuje wiadomości na temat armii rzymskiej – odróżnia żołnierzy greckich od rzymskich – omawia rozwój terytorialny starożytnego Rzymu – przedstawia przyczyny i konsekwencje podbojów – wyjaśnia przyczyny sukcesów armii rzymskiej – korzystając z mapy, omawia przebieg II i III wojny punickiej – wskazuje na mapie wybrane prowincje rzymskie – na podstawie tekstu źródłowego i fragmentu filmu omawia zwyczaje wojenne Rzymian	MED korzystanie z tradycyjnych i nowoczesnych źródeł informacji EUR Imperium Rzymskie jako próba zjednoczenia Europy
10. Wędrówka ludów barbarzyńskich	4 + 1*	ilustracje: pismo runiczne, Heimdall – skandynawski bóg światła, elementy uzbrojenia Germanów, kaplica grobowa Ostrogotów w Rawennie, sztuka bizantyńska (architektura, mozaika), świątynia Kaaba w Mekce, meczet w Kordobie mapy: „Wędrówki ludów w IV–V w. Podział cesarstwa rzymskiego na zachodnie i wschodnie”, „Państwa barbarzyńskie w VI w.”,	– wymienia plemiona germańskie – omawia organizację plemion germańskich – wskazuje przyczyny i skutki wędrówki ludów – wymienia zewnętrzne i wewnętrzne przyczyny upadku cesarstwa zachodniorzymskiego – wyjaśnia znaczenie terminów: barbarzyńcy, islam, muzułmanie, kalif, Koran, jałmużna, ramadan, meczet, minaret – wskazuje na mapie granicę podziału cesarstwa rzymskiego i wyjaśnia, dlaczego okazał się on trwały	– analizuje i ocenia sytuację wewnętrzną i zewnętrzną cesarstwa zachodniorzymskiego w IV i V w. – wyjaśnia znaczenie terminów: runy, wiec, barbaryzacja armii rzymskiej, trybut, uzurpacja, hidżra, dżihad – korzystając z tabeli i mapy omawia historię i zasięg terytorialny germańskich państw sukcesyjnych – zna i omawia w sposób pogłębiony dzieje Bizancjum, porównuje sytuację cesarstwa zachodniorzymskiego i wschodniorzymskiego w VI w. – przedstawia osiągnięcia cywilizacyjne Arabów	HS sztuka bizantyńska, sztuka arabska – kaligrafia WOS demokracja wojenna

		„Podboje Arabów w VII–IX w.” tabela: „Germańskie państwa sukcesyjne na terenach cesarstwa rzymskiego” teksty źródłowe: Tacyt, <i>Germania</i> (rozdz. 11–15); Nauki Mahometa w świetle sunny² kalendarium (rozdział 10)	– wskazuje na mapie kierunki najazdów germańskich oraz państwa sukcesyjne w V i VI w. – przedstawia podstawowe informacje na temat Bizancjum (położenie geograficzne, forma ustroju, wybitni władcy) – omawia główne założenia islamu; interpretuje nauki Mahometa, wykorzystując fragment sunny – wskazuje na mapie państwo arabskie i omawia jego rozwój terytorialny od VII do IX w. – na podstawie tekstu źródłowego omawia wartości cenione wśród plemion germańskich		
--	--	--	--	--	--

ŚREDNIOWIECZE

11. Narodziny Europy – odrodzenie cesarstwa rzymskiego	2 + 1*	ilustracje: iluminacje ze średniowiecznych ewangelarzy i Biblii, statuetka Karola Wielkiego, wnętrze kaplicy w Akwizgranie mapa: „Imperium Karola Wielkiego” tekst źródłowy: Einhard, <i>Życie Karola Wielkiego</i> (rozdz. 22–27) kalendarium (rozdziały 11–13)	– przedstawia skutki najazdów germańskich dla antycznej cywilizacji – zna dzieje państwa Franków od Chłodwiga do Karola Wielkiego – omawia sytuację Kościoła we wczesnym średniowieczu, wskazuje przyczyny wzrostu znaczenia papieża na początku średniowiecza – przedstawia genezę Państwa Kościelnego – wykorzystując mapę, omawia podboje Karola Wielkiego – na podstawie tekstu źródłowego wskazuje cechy idealnego władcy średniowiecznego – wyjaśnia znaczenie terminów: marchia, hrabstwo, renesans karoliński, Wulgata, pomazaniec	– interpretuje i ocenia znaczenie przyjęcia chrztu przez Chłodwiga – omawia rolę Karola Wielkiego w dziejach Europy – ocenia rolę mnichów irlandzkich i Karola Wielkiego w odradzaniu kultury – porównuje cesarstwo Karola Wielkiego i cesarstwo rzymskie – wyjaśnia znaczenie terminów: majordom, kapitułarz, ikonoklazm	POL, F pisarze i filozofowie wczesnochrześcijańscy, augustynizm i tomizm POL wzór władcy i rycerza EUR proces integracji europejskiej, uniwersalizm Karola Wielkiego
--	--------	--	--	---	---

² *Wiek V–XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac.: M. Sobańska-Bondaruk, S. B. Lenard, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999, s. 20–21.

12. Średnio-wieczne cesarstwo rzymskie	4 + 1*	ilustracje: cesarz Lotar, Karol Łysy, św. Cyryl i Metody, papież Grzegorz VII, Fryderyk Barbarossa, Innocenty III, Tomasz Becket, strony z ewangeliarza, łódź wikingów, nadanie przywileju mnichom przez Ottona I, zamek papieski w Awinionie mapy: „Podział państwa Karolingów po traktacie w Verdun (843 r.)”, „Najazdy Normanów (wikingów) w VIII–XI w. Państwa normańskie w Europie”, „Cesarstwo za panowania dynastii saskiej”, „Rozprzestrzenianie się chrześcijaństwa w Europie do XI w.” tekst źródłowy: <i>Dictatus Papae</i> kalendariusz (rozdziały 11–13)	– omawia okoliczności rozpadu monarchii Karola Wielkiego – podaje przyczyny i skutki najazdów Normanów i Węgrów – omawia odbudowę cesarstwa rzymskiego przez Ottona I – omawia proces rozprzestrzeniania się chrześcijaństwa w krajach „młodszej Europy” – omawia politykę Ottona III – określa relacje między cesarstwem i papieństwem, porównuje pozycję papieństwa w czasach Karola Wielkiego i Ottonów – omawia cele reformy kluniackiej – wymienia postulaty reformy gregoriańskiej – omawia konflikt Grzegorza VII z Henrykiem IV i ogólne zasady traktatu wormackiego – analizuje politykę papieża Innocentego III – wskazuje przyczyny kryzysu Kościoła w XIV w. – wyjaśnia znaczenie terminów: „młodsza Europa”, inwestytura, reforma kluniacka, konklawe, reforma gregoriańska, ekskomunika, niewola awiniońska	– korzystając z mapy, omawia ekspansję terytorialną i gospodarczą Normanów – korzystając z mapy, omawia rozwój chrześcijaństwa w „młodszej Europie” – porównuje koncepcję uniwersalizmu Ottona I i Ottona III – ocenia szanse realizacji programu Grzegorza VII – przedstawia konsekwencje sporu papieństwa z cesarstwem – omawia przebieg konfliktu papieństwa z cesarstwem za rządów Fryderyka Barbarossy i innych Hohenstaufów – wyjaśnia znaczenie terminów: gibelini, gwelfowie – na podstawie tekstu źródłowego analizuje program polityczny Grzegorza VII – wyjaśnia znaczenie terminów: symonia, nepotyzm, cesaropapizm, papocezaryzm, nikolaizm	WOS stosunki państwo – Kościół EUR miejsce Polski w średnio-wiecznej Europie
13. *Obrzeża Europy w IX–XI w.	1*	ilustracje: tkanina z Bayeux, karta z <i>Domesday Book</i>, Kanut Wielki, posąg pogańskiego boga, miniatura przedstawiająca chrzest Rusi mapy: „Brytania we wczesnym średniowieczu”,		– zna dzieje Wysp Brytyjskich od V do XI w. – omawia kształtowanie się państw skandynawskich – przedstawia podział plemion słowiańskich, wskazuje na mapie pierwsze siedziby Słowian	EUR rola chrześcijaństwa w tworzeniu tożsamości europejskiej

		„Państwo Wielkomorawskie”, „Słowiańszczyzna w IX i 1. poł. X w.”, „Polska, Czechy i Węgry w 1000 r.” tekst źródłowy: <i>Powieść minionych lat</i> (pod 986 r.) kalendarium (rozdziały 11–13)		– omawia okoliczności powstawania i upadku pierwszych państw słowiańskich i Węgier – przedstawia konsekwencje wypraw Skandynawów i Węgrów dla Europy – wyjaśnia znaczenie terminów: bojarzy, chan, sławizacja	
14. Gospodarka i społeczeństwo w starożytności i średniowieczu	3	ilustracje: niewolnicy, schematy wsi gospodarujących w systemie dwupolowym i trójpolewym, oracze, masowe pochówki zmarłych podczas zarazy, przedstawienie zarazy jako kary bożej, monety z czasów starożytności i średniowiecza, miasto średniowieczne, statki i okręty starożytne i średniowieczne tabele: „Udomowienie niektórych gatunków zwierząt przez człowieka” (s. 13); „Wybrane dokonania człowieka w średniowieczu” teksty źródłowe: Akt komendacji³; Herodot, <i>Dzieje</i> (ks. IV, rozdz. 196); Dokument miasta Paryża z 1277 r.	– zna okoliczności sprzyjające trwałemu osadnictwu – przedstawia rozwój rolnictwa w starożytności i średniowieczu – charakteryzuje system feudalny – wyjaśnia przyczyny kolonizacji w średniowieczu – rozumie znaczenie terminów: rolnictwo wypaleniskowe, kolonat, dwupolówka, trójpolewka, feudalizm, lenno, wasał, senior, renta feudalna, dziesięcina, immunitet, partykularyzm, „czarna śmierć”, kolonizacja, płacidło, jarmark, patrycjat, pospólstwo, plebs, cechy, Hanza – przedstawia genezę pieniądza – omawia rozwój handlu i miast w starożytności i średniowieczu – wymienia najważniejsze wynalazki średniowieczne	– charakteryzuje gospodarkę w starożytności opartą na niewolnictwie – dostrzega wpływ systemu feudalnego na funkcjonowanie społeczeństwa i państwa – interpretuje akt komendacji, wskazuje powinności wasala i seniora – omawia rozwój żeglugi od starożytności do późnego średniowiecza – wyjaśnia znaczenie terminów: suzeren, komendacja, prekarium, gildie	EUR rozwój gospodarczy Europy WOS wpływ systemu feudalnego na funkcjonowanie społeczeństwa i państwa

³Historia. Teksty źródłowe do ustnego egzaminu maturalnego, red. J. Chańko, Wydawnictwa Szkolne PWN, Warszawa 1997, s. 20.

15. *Wyprawy krzyżowe do Ziemi Świętej	2*	ilustracje: szturm Jerozolimy, templariusze, joannici, zamki mnichów-rycerzy mapa: „Krucjaty. Państwa krzyżowców w Lewancie” tekst źródłowy: <i>Anonima dzieje pierwszej krucjaty albo Czyny Franków i pielgrzymów jerozolimskich</i> (rozdz. 10)		– omawia przyczyny, przebieg i skutki najważniejszych krucjat – przedstawia znaczenie krucjat – korzystając z internetu i lektur dodatkowych, rozszerza wiadomości dotyczące wypraw krzyżowych – wyjaśnia znaczenie terminów: rekonkwista, krucjata, święta wojna, joannici, templariusze, krzyżowcy, Lewant – na podstawie tekstu źródłowego omawia stosunek rycerzy chrześcijańskich do mieszkańców Jerozolimy i interpretuje ich postawę w kontekście ideałów średniowiecza	MED korzystanie z tradycyjnych i nowoczesnych źródeł informacji POL wzór średniowiecznego rycerza
16. Narodziny państwa polskiego i ustrój monarchii piastowskiej	4	ilustracje: fundamenty pałacu z okresu pierwszych Piastów, rekonstrukcja obwałowań grodu w Łęczycy, relikty pałacu i kaplicy na Ostrowie Lednickim, kwatery drzwi gnieźnieńskich, Mieszko II, klasztor w Tyńcu, monety z czasów Piastów mapy: „Polska za Bolesława Chrobrego”, „Polska za Kazimierza Odnowiciela”, „Podział Polski po śmierci Bolesława Krzywoustego (1138 r.)” teksty źródłowe: Gall Anonim <i>Kronika polska</i> (legenda piastowska; fragment o pierwszym Bolesławie) drzewo genealogiczne: „Pierwsi Piastowie” (s. 241)	– omawia genezę państwa polskiego – wykorzystując fragment <i>Kroniki polskiej</i>, omawia legendę piastowską – zna dzieje Polski za pierwszych Piastów – przedstawia organizację państwa – charakteryzuje stosunki Polski z sąsiadami – wyjaśnia przyczyny wydania statutu Krzywoustego – zna najważniejsze zasady statutu – omawia rozwój chrześcijaństwa i Kościoła w Polsce wczesnopiastowskiej – wyjaśnia znaczenie terminów: opole, <i>Dagome iudex</i>, kasztelan, kanclerz, senior	– wymienia i charakteryzuje źródła do historii pierwszych Piastów – wyjaśnia znaczenie i rolę legendy o Piaście – ocenia znaczenie koronacji monarchów piastowskich – na podstawie map porównuje zasięg terytorialny Polski za Mieszka I, Kazimierza Odnowiciela i Bolesława Krzywoustego – na podstawie tekstu źródłowego omawia stosunki polsko-niemieckie w pierwszym okresie rządów Bolesława Chrobrego i określa pozycję państwa polskiego na arenie międzynarodowej w 1000 r. – wyjaśnia znaczenie terminów: palatyn, cześnik, princeps	POL Gall Anonim, <i>Kronika polska</i>; <i>Bogurodzica</i>; <i>Postuchajcie, bracia miła...</i> WOS geneza państwa, czynniki państwowotwórcze, pojęcie suwerenności EUR miejsce Polski w średniowiecznej Europie

17. Polska dzielnicowa i zjednoczona – przemiany ustrojowe	6	ilustracje: zamki krzyżackie w Polsce, pieczęcie i monety, szczerbiec, Henryk Prawy, Władysław Łokietek, Kazimierz Wielki, Władysław Jagiełło, mistrz krzyżacki Ulryk von Jungingen, nagrobek Kazimierza Wielkiego mapy: „Kolonizacja na prawie niemieckim w XIII–XIV w.”, „Ziemie polskie w czasach Henryków śląskich i Konrada Mazowieckiego”, „Królestwo Przemysła II (1295–1296)”, „Polska Władysława Łokietka”, „Polska Kazimierza Wielkiego” tekst źródłowy: Wincenty z Kielczy, <i>Żywot większy św. Stanisława</i> (ks. II, rozdz. 26–27) drzewo genealogiczne: „Piastowie – potomkowie Bolesława Krzywoustego”	– wyjaśnia przyczyny rozbitcia dzielnicowego – omawia sytuację polityczną, gospodarczą oraz międzynarodową Polski w okresie rozbitcia dzielnicowego – zna przyczyny, zasady i następstwa kolonizacji na prawie niemieckim – wymienia przyczyny zjednoczenia ziem polskich w pierwszej połowie XIV w. – wyjaśnia znaczenie terminów: kolonizacja, lokacja, zasadzka, wolnizna, kanonizacja, monarchia stanowa, żupy solne, regalia, <i>Corona Regni Poloniae</i>, rzeczpospolita, regencja, sukcesja, unia personalna, herb, inkorporacja, pospolite ruszenie, wojska zaciężne, poradlnie, nietykalność osobista – omawia reformy wewnętrzne i politykę zagraniczną Kazimierza Wielkiego – przedstawia proces kształtowania się monarchii stanowej w Polsce – wyjaśnia przyczyny zawarcia unii polsko-litewskich w Krewie i Horodle, przedstawia zasady porozumień – analizuje stosunki polsko-krzyżackie w XV w. – wymienia przywileje szlacheckie nadane przez Ludwika Węgierskiego i Władysława Jagiełłę – przedstawia genezę parlamentaryzmu polskiego	– omawia rolę książąt polskich, którzy przyczynili się do zjednoczenia państwa – dokonuje bilansu rozbitcia dzielnicowego w Polsce – ocenia sytuację polityczną, gospodarczą i kulturalną – analizując tekst źródłowy, objaśnia rolę kultu św. Stanisława w odrodzeniu państwa polskiego – ocenia znaczenie unii Polski z Litwą dla obu państw – charakteryzuje stosunki polsko-krzyżackie w XIII i XIV w. – analizuje przyczyny nadawania przywilejów przez Ludwika Węgierskiego i Władysława Jagiełłę, ocenia znaczenie tych przywilejów – omawia genezę stanu szlacheckiego – porównuje sytuację poszczególnych stanów w Polsce w XIV i XV w. – wyjaśnia znaczenie terminów: ród heraldyczny, przywilej generalny	REG dzieje regionów na tle historii Polski WOS geneza polskiego parlamentaryzmu
---	----------	---	---	---	---

18. *Monarchia wczesnopiastowska	2*	ilustracje: rekonstrukcja osady w Biskupinie, kamienny krąg na cmentarzysku z I–III w., fragmenty kamiennej rotundy z X i XI w. na Wawelu, krypta św. Leonarda na Wawelu, fundamenty pałacu z okresu pierwszych Piastów (s. 201), rekonstrukcja obwałowań grodu w Łęczycy (s. 202), relikty pałacu i kaplicy na Ostrowie Lednickim (s. 203), kwatery drzwi gnieźnińskich (s. 206), Mieszko II (s. 207), klasztor w Tyńcu (s. 208), monety z czasów Piastów (s. 209) mapa: „Polska Bolesława Chrobrego” (s. 205) tekst źródłowy: <i>Kronika Thietmara</i> (ks. VIII, rozdz. 31–33) lub Gall Anonim <i>Kronika polska</i> (ks. I, rozdz. 6, s. 211) drzewo genealogiczne: „Pierwsi Piastowie” (s. 241)	– omawia prehistorię ziem polskich – charakteryzuje rządy Mieszka I i przedstawia rozwój terytorialny Polski w okresie jego panowania – wyjaśnia znaczenie kanonizacji biskupa Wojciecha – omawia politykę zagraniczną Bolesława Chrobrego, wskazuje na mapie terytoria przyłączone do Polski za jego panowania – porównuje granice Polski za rządów Mieszka I i jego syna Bolesława – charakteryzuje stosunki Polski z cesarstwem w okresie panowania dwóch pierwszych Piastów – porównuje opisy Bolesława Chrobrego zawarte w tekstach źródłowych, wyjaśnia przyczyny różnego przedstawiania polskiego króla	REG dzieje regionów na tle historii Polski WOS geneza państwa, czynniki państwowotwórcze, pojęcie suwerenności POL Gall Anonim, <i>Kronika polska</i>; <i>Bogurodzica</i>; <i>Posłuchajcie, bracia miła...</i> EUR miejsce Polski w średniowiecznej Europie
19. *Upadek i odnowienie Królestwa Polskiego	3*	ilustracje: pieczęć Władysława Hermana, denary Bolesława Krzywoustego, bulla gnieźnińska mapy: „Polska za Kazimierza Odnowiciela” (s. 208), „Polska za Bolesława Krzywoustego”⁴, „Podział Polski	– omawia przyczyny kryzysu państwa w pierwszej połowie XI w. – charakteryzuje politykę Mieszka II i Kazimierza Odnowiciela – wyjaśnia, dlaczego Kazimierz Odnowiciel otrzymał wsparcie innych państw – na podstawie tekstu źródłowego omawia politykę Kazimierza	REG dzieje regionów na tle historii Polski EUR miejsce Polski w średniowiecznej Europie

⁴ *Atlas historyczny Polski*, red. W. Czapliński, T. Ładogórski, PPWK, Warszawa 1973.

po śmierci Bolesława Krzywoustego” (s. 210)

teksty źródłowe: Gall Anonim, *Kronika polska* (ks. I, rozdz. 20–21, walka Kazimierza Odnowiciela z Miecławem; ks. II, rozdz. 6–8, obrona Głogowa)

drzewo genealogiczne: „Piastowie – potomkowie Bolesława Krzywoustego”

- Odnowiciela wobec Mazowsza
- omawia politykę zagraniczną Bolesława Śmiałego, wyjaśnia, w jaki sposób sytuacja międzynarodowa wpłynęła na losy Polski
 - wyjaśnia znaczenie terminów: „reakcja pogańska”, palusz, grzywna
 - wyjaśnia, dlaczego konflikt między Bolesławem Szczodrym a biskupem Stanisławem doprowadził do upadku króla
 - wskazuje różnice w polityce Bolesława Śmiałego i Władysława Hermana
 - przedstawia przyczyny i przebieg konfliktu między Zbigniewem a Bolesławem Krzywoustym
 - analizując tekst źródłowy, omawia sposób walki obrońców Głogowa i wyjaśnia powody ich determinacji
 - charakteryzuje rządy Bolesława Krzywoustego, omawia zasady statutu z 1138 r.
 - przedstawia okoliczności konfliktu między potomkami Krzywoustego i obalenia zasady senioratu
 - na podstawie drzewa genealogicznego wyodrębnia poszczególne linie Piastów

20. Regiony Polski	2 + 1*	ilustracje: romański kościół św. Mikołaja w Gieczu, romański kościół Joannitów w Poznaniu, gotycka katedra św. Piotra w Poznaniu, gotycki kościół Wniebowzięcia NMP na Ostrowie Tumskim w Poznaniu, kościół i klasztor Dominikanów w Sandomierzu, gotycka brama Opatowska w Sandomierzu, Góra Ślęza, gotycka wieża w Opolu, kościół św. Mikołaja w Cieszyńcu, portal romański we Wrocławiu, gotycka katedra we Wrocławiu, gotycki kościół św. Marcina we Wrocławiu, wnętrze gotyckiego kościoła NMP na Wyspie Piaskowej we Wrocławiu, późnogotycki ratusz we Wrocławiu, romańskie drzwi w Nowogrodzie Wielkim, kościół w Czerwińsku nad Wisłą, ruiny zamku w Czersku, ruiny zamku w Ciechanowie, ściana katedry w Kamieniu Pomorskim, brama Wolińska w Kamieniu Pomorskim, kościół klasztoru Cystersów w Kołbaczu, kościół Mariacki w Gdańsku, ratusz w Toruniu, słup drogowy w Koninie, kolegiata w Łęczycy, zamek w Łęczycy	– określa położenie geograficzne regionów Polski, wskazuje na mapie ich najważniejsze ośrodki – omawia historię poszczególnych regionów Polski w średniowieczu – wyjaśnia różnice w rozwoju dzielnic – podaje przykłady zabytków średniowiecza w poszczególnych regionach – wyjaśnia znaczenie terminów: Wielka Polska, Mała Polska	– wyszukuje dodatkowe informacje na temat historii własnego regionu w średniowieczu i zabytków z tego okresu – w atrakcyjny sposób prezentuje zdobytą wiedzę – na podstawie tekstu źródłowego omawia zakres władzy Kazimierza Sprawiedliwego	REG podział Polski na regiony w średniowieczu i ich dzieje na tle historii Polski, mała ojczyzna w epoce średniowiecza, zabytki epoki w regionie MED korzystanie z tradycyjnych i nowoczesnych źródeł informacji
--------------------	--------	--	---	--	--

		mapy: „Regiony Polski w XII–XIII w.” tekst źródłowy: <i>Kronika wielkopolska</i> (rozdz. 30, 35, 57)			
21. *Polska w XIII i XIV w.	2*	ilustracje: pieczęć Henryka Brodatego, św. Jadwiga Śląska, patena ufundowana przez Konrada Mazowieckiego, pieczęć Leszka Czarnego, miniatury przedstawiające bitwę pod Legnicą, pieczęć Wacława II, Henryk Prawy (s. 219), Władysław Łokietek (s. 221), Kazimierz Wielki (s. 221) mapy: „Ziemie polskie w czasach Henryków śląskich i Konrada Mazowieckiego” (s. 216), „Królestwo Przemysła II” (s. 219), „Polska Władysława Łokietka” (s. 220), „Polska Kazimierza Wielkiego” (s. 222) teksty źródłowe: <i>Kronika wielkopolska</i> (rozdz. 60, zamach w Gąsawie w 1227 r.); Wincenty Kadłubek, <i>Kronika polska</i> (ks. IV, rozdz. 26) drzewo genealogiczne: „Piastowie – potomkowie Bolesława Krzywoustego” (s. 245)		– omawia walki o tron krakowski w XIII w. – na podstawie tekstów źródłowych wyjaśnia przyczyny odmowy przyjęcia tronu krakowskiego przez Leszka Białego oraz okoliczności jego śmierci – ocenia rolę Henryków śląskich, wskazuje na mapie terytoria należące do ich państwa – wyjaśnia znaczenie Krakowa w okresie rozbicia dzielnicowego – analizuje pierwsze próby zjednoczenia Polski w końcu XIII i na początku XIV w. – omawia czynniki sprzyjające zjednoczeniu państwa – wskazuje na mapie terytorium państwa Przemysła II – omawia rządy Władysława Łokietka, wskazuje jego sojuszników i przeciwników, ocenia politykę króla – przedstawia cele i osiągnięcia polityki zagranicznej Kazimierza Wielkiego – na podstawie mapy porównuje terytorium Polski za panowania Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego – wyjaśnia okoliczności przekazania tronu polskiego Andegawenom	EUR miejsce Polski w średnio-wiecznej Europie

22. *Krzyżacy i Litwa	1*	ilustracje: warownia w Kwidzynie, wieża zamkowa w Wilnie, zamek w Malborku mapy: „Ekspansja terytorialna Litwy w XIII–XV w.”, „Polska Władysława Łokietka” (s. 220) tekst źródłowy: Jan Długosz, <i>Roczniki, czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego</i> (ks. IX, pod 1325 r.)		– omawia okoliczności powstawania zakonów rycerskich – rozumie znaczenie terminów: zakon rycerski, komturie – wyjaśnia, dlaczego Krzyżacy założyli swoje państwo na ziemiach polskich – wskazuje na mapie kierunki ekspansji państwa zakonnego – omawia stosunki polsko-krzyżackie i litewsko-krzyżackie w XIII i XIV w. – ocenia rolę polityczną, gospodarczą i kulturalną Krzyżaków w dziejach państwa polskiego i litewskiego	
23. Europejskie narody i państwa narodowe	2	ilustracje: Joanna d’Arc, katedra w Reims, Jan Hus wygłaszający kazanie, spalenie Jana Husa tekst źródłowy: List arcybiskupa Jakuba Świnki	– omawia początki państwa francuskiego oraz rozwój świadomości narodowej Francuzów – objaśnia rolę mitów, legend i tradycji w kształtowaniu się narodu polskiego – tłumaczy pochodzenie słów: Słowianie, Niemcy – wyjaśnia, w jaki sposób konflikty polsko-niemieckie wpłynęły na tworzenie się więzi narodowych wśród Polaków w średniowieczu – na podstawie tekstu źródłowego omawia stosunek polskiego Kościoła do ekspansji Niemców – omawia przyczyny i skutki rewolucji husyckiej oraz jej wpływ na kształtowanie się świadomości narodowej Czechów – wyjaśnia znaczenie terminów: świadomość narodowa, wojna stuletnia, husytyzm	– wyjaśnia znaczenie terminu „Alma Mater”	WOS geneza państwa i narodu

			– porównuje świadomość narodową w średniowieczu i współcześnie, wymienia czynniki narodotwórcze w średniowieczu		
24. *Rywali- zacja angiel- sko-francuska w XII–XV w.	1*	ilustracje: król Anglii Henryk II, Ryszard Lwie Serce, Jan bez Ziemi, koronacja Filipa Augusta na króla Francji, <i>Magna Charta Libertatum</i>, hołd Edwarda III złożony królowi Francji Filipowi VI, Jan II Dobry, Karol V Mądry, ślub króla Anglii Henryka V z córką króla Francji Katarzyną, przyjazd Joanny d’Arc do Chinon mapy: „Anglia i Francja w XII–XIII w.”, „Wojna stuletnia” teksty źródłowe: Wezwanie Anglików do opuszczenia Francji skierowane przez Joannę d’Arc⁵; <i>Relacja z Marchiennes</i> (o bitwie pod Bouvines) kalendarium (rozdział 24) fragment filmu <i>Joanna d’Arc</i> (reż. Luc Besson) przedstawiający oblężenie Orleanu		– omawia relacje między Anglią i Francją w XII i XIII w. – przedstawia genezę, przebieg i skutki wojny stuletniej – wskazuje na mapie posiadłości angielskie we Francji w XII i XIII w., zmiany terytorialne w Europie i najważniejsze miejsca bitew z czasów wojny stuletniej – wyjaśnia znaczenie terminów: Wielka Karta Swobód (<i>Magna Charta Libertatum</i>), embargo, żakieria, delfin, Burgundczycy, Armaniacy, Dziewica Orleańska – na podstawie tekstów źródłowych analizuje stosunek Kościoła francuskiego wobec wojny stuletniej i omawia przebieg jednej z bitew; wskazuje metody i motywy działania Joanny d’Arc	WOS kształtowanie się świadomości narodowej

⁵ Materiały źródłowe do historii powszechnej epoki feudalnej, t. 3: *Historia powszechna XIV–XV w.*, oprac. M. Małowist, Warszawa 1954, s. 30–31.

25. *Europa Środkowa w XIII–XV w. Czasy ekspansji wielkich dynastii i łączenia królestw	3*	ilustracje: pieczęć Rudolfa z Habsburga i Ludwika IV Wittelsbacha, cesarz Henryk VII Luksemburski, cesarz Karol IV Luksemburski, sułtan Murad I, Tamerlan, pieczęć Władysława III Warneńczyka, Jan Hus wygłaszający kazanie (s. 285), spalenie Jana Husa (s. 286) mapy: „Italia w pierwszej połowie XV w.”, „Europa Środkowa w XIV–XV w.”, „Ekspansja turecka w Europie w XIV–XV w.” teksty źródłowe: Ulryk z Richental o straceniu Jana Husa⁶; Jan Długosz, <i>Roczniki, czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego</i> (ks. XI, pod 1419 r., o wystąpieniu husytów) drzewo genealogiczne: „Genealogia Jagiellonów” (s. 311)		– omawia przyczyny konfliktów w Europie Środkowej w XIII i XIV w. – przedstawia rywalizację o koronę cesarską w XIII i XIV w. – wyjaśnia znaczenie terminów: wielkie bezkrólewie, kantony, Złota Bulla, elektoraty, kacerstwo, kalikstyni, utrakwiści, taboryci, egalitaryzm, cztery artykuły praskie, kompaktaty praskie – wskazuje na mapie granice cesarstwa rzymskiego na przełomie XIV i XV w. – wskazuje na mapie posiadłości Habsburgów i Luksemburgów – omawia przyczyny, przebieg i skutki rewolucji husyckiej – na podstawie tekstów źródłowych omawia stosunek katolików do husytów oraz wyjaśnia okoliczności śmierci Jana Husa – porównuje poglądy taborytów, kalikstynów i katolików – wyjaśnia przyczyny klęski husytów – omawia przyczyny i przebieg ekspansji Turków osmańskich w XIV i XV w. – wskazuje na mapie państwo osmańskie, podbite tereny i lenna tureckie w XIV i XV w. – omawia politykę dynastyczną Jagiellonów w Europie Środkowej w XV w.	
26. *Polska i Litwa za Jagiellonów. Wojny z Krzyżakami	2*	ilustracje: gotycki dziedziniec Uniwersytetu Jagiellońskiego, chorągiew wielkiego mistrza zakonu krzyżackiego mapy: „Wielka wojna		– przedstawia okoliczności zawarcia unii Polski z Litwą w XIV w. – omawia przyczyny konfliktu Jagiełły z Witoldem – analizuje stosunki polsko-krzyżackie w XV w.	

⁶ *Wiek V–XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S. B. Lenard, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999, s. 310–311.

		z zakonem krzyżackim (1409–1411 r.)”, „Wojna trzynastoletnia – etap I i etap II”, „Polska i Litwa w XV w.” tekst źródłowy: Jan z Wiślicy, <i>Z wojny pruskiej</i> (w. 174–265) drzewo genealogiczne: „Genealogia Jagiellonów” kalendarium (rozdział 26)		– charakteryzuje relacje polsko-litewskie w XV w. – przedstawia skutki unii Korony z Litwą – wykorzystując mapy, omawia przebieg wielkiej wojny z zakonem oraz wojny trzynastoletniej – wskazuje na mapie zmiany terytorialne po wojnach z Krzyżakami – ocenia politykę Kazimierza Jagiellończyka wobec Krzyżaków – omawia politykę wewnętrzną Kazimierza Jagiellończyka – na podstawie tekstu źródłowego wskazuje, jak kształtowała się tradycja bitwy pod Grunwaldem	
27. *Obrzeża Europy w późnym średniowieczu	1*	ilustracje: miniatura przedstawiająca dwór króla Szkocji, posąg króla Kastylii, miniatura z ruskiego manuskryptu mapy: „Rekonkwista i państwa Półwyspu Iberyjskiego w XII–XV w.”, „Europa w połowie XV w.”, „Rozwój terytorialny państwa moskiewskiego w XIV–XV w.” tekst źródłowy: Moskwa w drugiej połowie XV w.		– charakteryzuje politykę Anglii wobec Irlandii i Szkocji – przedstawia genezę, przebieg i skutki wojny dwóch róż w Anglii – omawia sytuację polityczno-religijną na Półwyspie Iberyjskim w średniowieczu i postępy rekonkwisty – wskazuje na mapie państwa Półwyspu Iberyjskiego w XII–XV w. – przedstawia przyczyny zawarcia unii kalmarskiej – analizuje układ sił w Europie w XV w., wskazuje na mapie terytoria państw i związki pomiędzy nimi – korzystając z mapy, omawia rozwój terytorialny państwa moskiewskiego w XIV i XV w. – na podstawie tekstu źródłowego opisuje Moskwę i życie jej mieszkańców w XV w.	EUR historia polityczna Europy

28. Cywilizacja średniowiecznej Europy	3 +1*	ilustracje: Piotr Abelard i Heloiza, św. Tomasz z Akwinu, św. Franciszek z Asyżu, św. Dominik Guzmán, św. Bernard z Clairvaux, iluminacje z manuskryptów, dokument zawierający nadanie dla mnichów, klasztor na Monte Cassino, przykłady architektury romańskiej i gotyckiej, rycerze, Męka Pańska, taniec śmierci, Dante Alighieri, fragmenty rękopisów polskich kronik mapa: „Wybrane zabytki sztuki romańskiej i gotyckiej w Polsce” teksty źródłowe: Wizja społeczeństwa feudalnego wg Adalberona, biskupa Laonu⁷; Wincenty Kadłubek, <i>Kronika polska</i> (ks. IV, rozdz. 5, o Kazimierzu Sprawiedliwym)	– wyjaśnia czynniki, które wpłynęły na rozwój kultury średniowiecza – omawia rozwój i przemiany chrześcijaństwa – przedstawia rolę zakonów żebrzących – korzystając z tekstów źródłowych, opisuje średniowieczne wyobrażenie idealnego władcy oraz idealnego społeczeństwa – wyjaśnia znaczenie terminów: scholastyka, waldensi, inkwizycja, rycerz, pasowanie, turniej rycerski, płatnerz, <i>chansons de geste</i>, style romański i gotycki, misteria, <i>danse macabre</i>, asceza, hagiografia – przedstawia rolę uniwersytetów w tworzeniu średniowiecznej kultury – omawia rozwój i cechy kultury rycerskiej – posługując się wybranymi przykładami, prezentuje wiadomości na temat sztuki romańskiej i gotyckiej – na podstawie tekstu źródłowego charakteryzuje życie polskiego dworu książęcego w XII w. – wymienia symboliczne daty wyznaczające koniec epoki średniowiecza	– ocenia rolę Kościoła w kształtowaniu kultury średniowiecznej Europy – wskazuje na mapie zabytki sztuki romańskiej i gotyckiej w Polsce – wyjaśnia znaczenie terminów: eschatologia, euhemeryzm, zakony żebrzące (mendykanckie), zakony kontemplacyjne, bardowie, skaldowie, trubadurzy, nawa, portal, rozeta, transept, prezbiterium, apsyda, przypory	POL wizja Boga i człowieka w średniowieczu, średniowieczne ideały HS sztuka i architektura średniowiecza, style romański i gotycki, motyw <i>danse macabre</i> F scholastyka, augustianizm, tomizm E etyka chrześcijańska EUR kulturowy uniwersalizm średniowiecznej Europy MED korzystanie z tradycyjnych i nowoczesnych źródeł informacji REG zabytki epoki średniowiecza w regionie rodzinnym ucznia
--	-------	--	---	--	--

⁷ J. Le Goff, *Kultura średniowiecznej Europy*, przeł. H. Szumańska-Grossowa, Marabut–Volumen, Gdańsk–Warszawa 1994, s. 311–312.